Socca
Pääkaupunkiseudun
sosiaalialan osaamiskeskus

18.10.2021

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan Kunta- ja terveysjaos 19.10.2021

johtaja Pirjo Marjamäki (pirjo.marjamaki@hus.fi)
Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca
www.socca.fi

Asia:

HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022

Teema 1: Sosiaalialan osaamiskeskuksen asema uudessa sote-rakenteessa.
Teema 2: Sosiaalialan osaamisen ja palvelujen kehittämistarpeet sote-uudistuksen toimeenpanossa sekä osaamiskeskusten resurssien tarve ja riittävyys.

Kiitän valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaosta siitä, että olette jo usean vuoden ajan nostaneet valtion budjetin käsittelyn yhteydessä esiin sosiaalipalvelujen pitkäjänteisen kehittämisen ja tutkimuksen. Erityisesti kiitän mahdollisuudesta nostaa tässä yhteydessä esiin huolen sosiaalialan osaamiskeskusten asemasta ja resursseista sote-uudistuksessa.

Käsittelen lausunnossamme seuraavia asioita:

- Sosiaalialan osaamiskeskusten perusrahoitukseen (mom. 33.60.63) on varattu ensi vuodelle 3 milj. euroa. Rahoitus on erittäin pieni ottaen huomioon toiminnan laajuus ja kattavuus. Rahoitukseen sisältyy myös epävarmuutta sen vuoksi, että laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta tultaneen kumoamaan 2023 alusta ja toistaiseksi ei ole tiedossa, mitä tulee tilalle.
- Sosiaalipalvelujen tutkimusperusteinen kehittyminen edellyttää myös riittävää rahoitusta ja jatkuvuutta yliopistolliseen tutkimukseen
- Sosiaalityön perus- ja erikoistumiskoulutuksen liittyvästä harjoittelusta aiheutuvat ylimääräiset kustannukset on korvattava kunnille/hyvinvointialueille terveydenhuollon tapaan
- Budjettiesitykseen sisältyvä poikkeuksellisen suuri kehittämistoimintaan suunnattu hankerahoitus ei tue pitkäjänteistä kehittämistä eikä rakenna pysyviä tutkimuksen, kehittämisen ja opetuksen rakenteita uusille hyvinvointialueille.
- Esitämme, että sosiaali- ja terveysministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön hankerahoitusta jo vuosina 2022-23 suunnattaisiin siten, että se mahdollistaisi pitkäjänteisen kehittämistyön ja pysyvien TKIO-rakenteiden luomisen. Tähän tarjoaisi mahdollisuuden erityisesti elpymis- ja palautusmisohjelmaan varattu rahoitus (mom. 33.60.61).

Sosiaalialan osaamiskeskusten tehtävät ja rahoitus (mom. 33.60.63)

Sosiaalialan osaamiskeskusten lakisääteisenä tehtävänä on omalla alueellaan turvata (1230/2001)

- sosiaalialalla tarvittavan asiantuntemuksen kehittyminen ja välittyminen
- peruspalvelujen kehittyminen sekä erityisosaamista vaativien palvelujen kehittyminen ja välittyminen
- sosiaalialan perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen ja käytännön työn monipuolinen yhteys
- sosiaalialan tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnan toteutuminen

Tehtävät ovat edelleen mitä ajankohtaisimmat. Sosiaalialan osaamiskeskukset ovat 20 vuoden aikana luoneet alueellisia yhteistyörakenteita, joissa on kehitetty sosiaalipalveluja kuntien yhteisisä hankkeissa. Nyt uudet hyvinvointialueet voivat nojata näihin jo toimiviin sosiaalihuollon yhteistyörakenteisiin.

Voikin todeta, että vuoteen 2019 saakka sosiaalialan osaamiskeskuksissa pääpaino oli vahvasti kehittämistyössä. Kahden viimeisen vuoden aikana on ollut mahdollista tuoda kehittämistyön tueksi myös tutkimusta ja yliopistojen sosiaalityön tieteenalan resursseja. Valtion tutkimusrahoituksen (VTR) suuntaaminen myös sosiaalityön yliopistolliseen tutkimukseen on ollut merkittävä virstanpylväs alan kehittämisessä. Sosiaalialan osaamiskeskukset ovatkin tiiviisti mukana rahoitusta saaneissa tutkimuskonsortioissa ja näin omalta osaltaan turvaamassa tutkimuksen käytäntörelevanssia ja tulosten laajaa hyödyntämistä. Painopiste sosiaalialan osaamiskeskustoiminnassa onkin siirtymässä tutkittuun tietoon perustuvaan kehittämiseen.

Uhkakuvana kuitenkin on, että sote-uudistuksen myötä nykyisten sosiaalialan osaamiskeskusten toiminta hajautuisi uusille hyvinvointialueille. Tämä pirstoisi toiminnan pahimmassa tapauksessa 21 alueelle. Suunta tutkimuksen, kehittämisen, opetuksen ja innovaatiotoiminnan (TKKI) osalta olisi oltava pikemminkin päinvastainen eli kohti suurempia alueita. Tarkoituksenmukaisinta olisi, että TKKI-rakenteet vastaisivat terveydenhuollon vastaavia rakenteita (ns. erva-alueet) ottaen samalla huomioon sosiaalityön opetusta antavien yliopistojen sijainnin. Tämä tarkoittaisi viittä YTA-tasoista sosiaalialan osaamiskeskusta terveydenhuollon vastaavan toiminnan rinnalla.

Millaiselta sosiaalialan osaamiskeskustoiminta voisi näyttää HUS-yhtymän ja Helsingin yliopiston alueella? Pääkaupunkiseudulla toimiva sosiaalialan osaamiskeskus Socca on ollut osa Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymää vuodesta 2014. Sote-järjestämistä koskevan Uudenmaan erillislain nojalla on todennäköistä, että Socca jatkaa myös uudessa HUS-yhtymässä.

Etelä-Suomen yhteistyöalueella toimii lisäksi kolme muuta alueellista Sosiaalialan osaamiskeskusta (Socom Oy, Verso ja Sosiaalitaito Oy), joiden hallintomallit ovat erilaiset ja myös tehtävät ovat muotoutuneet jossain määrin erilaisiksi. Lisäksi ruotsinkielisen väestön tarpeita varten on olemassa valtakunnallisesti toimiva FSKC.

Soccan toiminnassa on alusta asti ollut kiinteästi mukana myös Helsingin yliopiston sosiaalityön tieteenala. Tulevaisuudessa Soccalla onkin hyvät valmiudet olla tukemassa yhdessä yliopiston kanssa uusia hyvinvointialueita mm opetus- ja tutkimusklinikoiden rakentamisessa , jos niin halutaan. Myös Uudenmaan erillislaki antaa tähän mahdollisuuden, mutta lopulliset ratkaisut riippuvat uusien hyvinvointialueiden päätöksistä ja toimintaan suunnattavasta valtion rahoituksesta. Alueen muiden osaamiskeskusten asemaan liittyy paljon epävarmuutta, koska niiden toimialueet eivät vastaa uusien hyvinvointialueiden rajoja.

Jotta koko maahan syntyisi yhdenmukainen YTA-tasoinen TKKI-rakenne, tarvitaan siihen myös lainsäädäntöpohjaa. Eduskunta onkin sote-lakeja koskevassa lausumassaan edellyttänyt, että ”sosiaali- ja terveydenhuollon koulutus-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta ja niiden rahoitusta koskeva erillislainsäädäntö saatetaan eduskunnan käsittelyyn siten, että se tulee voimaan viimeistään ennen sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksen toimeenpanoa”.

Osaamisen vahvistaminen ja tieteellinen tutkimus

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca pitää tärkeänä elpymis- ja palautumisohjelman osana tieteelliseen tutkimukseen tehtäviä panostuksia. Kestävän kasvun turvaamiseksi näiden panostusten

kohdentamisessa on tärkeää huomioida ohjelmassa paljon painoarvoa saavien ekologisen ja taloudellisen kestävyyden lisäksi sosiaalinen kestävyys, jonka toteutumista sosiaalityön tutkimus ja vaikuttavat sosiaalipalvelut turvaavat.

Sosiaalialan osaamisen ja sosiaalityön tutkimusperustaisuuden vahvistamiseksi tuleville yhteistyöalueille tulisi perustaa opetus- ja tutkimusklinikoita, jotka toimisivat sosiaalialan opetuksen ja tutkimuksen huippuyksiköinä yliopistosairaaloita vastaavalla tavalla. Opetus- ja tutkimusklinikat voisivat rakentua hyvinvointialueiden, korkeakoulujen ja sosiaalialan osaamiskeskusten yhteistyössä, mikä varmistaisi opetuksen, tutkimuksen ja kehittämisen yhteyden sekä vaikuttavien käytäntöjen ja tutkimusperustaisen tiedon levittämisen. Riittävän käytännön osaamisen varmistamiseksi myös sosiaalityön erikoistumiskoulutus tulisi kytkeä läheisemmin käytännön työhön esimerkiksi opetus- ja tutkimusklinikoiden kautta.

Valtion rahoitus terveydenhuollon yksiköille yliopistotasoiseen tutkimukseen sekä sosiaalityön yliopistotasoiseen tutkimukseen (mom. 33.60.32)

Valtion budjetissa on varattu yhteensä 25 milj. euroa terveystieteelliseen ja sosiaalityön yliopistolliseen tutkimuksen. Momentissa on jätetty avoimeksi, paljonko määrärahasta suunnataan sosiaalityön yliopistotasoiseen tutkimukseen. Summa on vuodesta 2020 lähtien ollut vuosittain 4 milj. euroa. Kaksi vuotta ovat osoittaneet, että tarvetta tutkitulle tiedolle on, hakemukset ovat olleet korkeatasoisia ja laajassa yhteistyössä tehtyjä. Ottaen huomioon sosiaalihuollon pitkään jatkuneet tutkimusvajeet, määrärahaa voi pitää alimitoitettuna. Määrärahaa tulee tulevina vuosina kasvattaa siinä vaiheessa, kun yliopistollinen sosiaalityön tutkimus on päässyt vahvistumaan tämän valtion tutkimusrahoituksen myötä.

Valtion korvaus sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköille sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön erikoistumiskoulutukseen (mom. 33.60.33)

Sosiaalityön erikoistumiskoulutukselle saatu koulutuskorvaus ja koulutuksen maksuttomuus osallistujille on iso mahdollisuus tutkimukseen perustuvien ja vaikuttavien sote-palveluiden kannalta. Tällä hetkellä sosiaalityön osalta rahoitus suunnataan suoraan yliopistoille, koska terveydenhuoltoa vastaavaa rakennetta yliopiston ja käytännön asiakastyön välillä ei ole. Tältä osin pitäisi mitä pikimmin arvioida, miten tulevilla hyvinvointialueilla voitaisiin turvata erikoistumiskoulutuksen läheisempi kytkeminen käytännön työhön. Valtion koulutuskorvauksen laajentaminen ja sitä myöten kohdentaminen jatkossa myös hyvinvointialueille voisi edistää sekä osaamisen tunnistamista että erikoistumiskoulutuksen tiiviimpää kytkeytymistä käytäntöön edellisessä kohdassa esitettyjen tutkimus- ja opetusklinikoiden ja niissä tehtävän työn muodossa.

Erikoistumiskoulutuksen lisäksi sosiaalityön peruskoulutukseen olisi tärkeää saada kunnille/hyvinvointialueille maksettava koulutuskorvaus. Tämä edistäisi tutkimus- ja opetusklinikoiden perustamista, kun hyvinvointialueilla olisi kannustin kohdentaa henkilöresurssia sosiaalityön opetuksen koordinointiin kuten lääkärikoulutuksessa tehdään. Koulutukseen ja tutkimukseen tehtävät taloudelliset panostukset vaikuttavat myönteisesti työvoiman saatavuuteen ja henkilöstön työhyvinvointiin, mikä on merkittävä tekijä huomioitavaksi tulevilla hyvinvointialueilla.

Budjettiesitykseen sisältyvä kehittämistoiminnan hankepohjainen rahoitus

Budjettiesitykseen sisältyy poikkeuksellisen suuri määrä vuosille 2022-23 suunnattua hankerahoitusta. Suurimmat hankerahoitukset ovat seuraavilla momenteilla

- 33.01.25 Sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinta 36,6 milj.
- 33.03.31 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen 20 milj.
- 33.60.39 Palvelurakenteen kehittäminen 132, 8 milj.
- 33.60.61 Elpymis- ja palautumissuunnitelman rahoitus sosiaali- ja terveydenhuoltoon 134 milj.

Sosiaalialan osaamiskeskusten mahdollisuudet toimia täysipainoisesti kuntien tukena nyt menossa olevassa hankepohjaisessa kehittämisessä ovat melko heikot. Toisaalta sosiaalipalvelut eivät ole kehittämistyön keskiössä, mutta myös sosiaalialan osaamiskeskusten hallintomalli (osakeyhtiö, yhdistys) rajoittavat osallistumista hankehakuihin. Sosiaalialan osaamiskeskukset ovatkin vaarassa jäädä marginaaliin juuri nyt kun tarvittaisiin vahvaa sosiaalihuollon kehittämistä laajalla aluepohjalla. Nykyiset kehittämis- ja tutkimusrakenteet heikkenevät ilman, että on näkymää uusista rakenteista.

Budjettiin sisältyvällä hankerahoituksella olisi mahdollista tukea myös sosiaalipalvelujen pitkäjänteistä kehittämistä esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

- jos rahoitusta ohjattaisiin suoraan sellaisten alueellisten yksiköiden toimintaan, joista kehittyisi koko hyvinvointialueen osaamiskeskittymiä ja erityisiä tutkimus- ja opetusklinikoita yliopistopaikkakunnille.
- jos osa hankerahoituksesta suunnattaisiin suoraan sosiaalialan osaamiskeskuksille. Pitkäjänteinen koko maan kattava kehittämistyö on tarpeen esimerkiksi sosiaalihuollon tiedonhallinnan ja tietojohtamisen kysymyksissä. Tässä sosiaalialan osaamiskeskuksilla on pitkä kokemus ja hyvät asiantuntiverkostot
- jos vahvistettaisiin sosiaalialan osaamiskeskusten rahoitusta vaativaa erityisosaamista edellyttävien monialaisten palvelujen kehittämiseen (lasten, nuorten ja perheiden osaamis- ja tukikeskukset eli OT-keskus). Nyt rahoitusta on suunnattu vain yliopistollisille sairaaloille.

Yhteenveto

”Sosiaalihuollon asiakkailla tulee olla oikeus saada parhaaseen mahdolliseen tutkittuun tietoon pohjautuvaa palvelua vastaavalla tavalla kuin terveydenhuollossa. Näin ollen tulee myös sosiaalihuollon osalta turvata järjestelmälliset ja resurssoidut rakenteet , jotka tulevat kehittämistä- ja tutkimustoimintaa sekä koulutusta (SiVL 5/2021 vp).

Sosiaalialan osaamiskeskuksilla on 20 vuoden kokemus omilla alueillaan koota asiantuntijoita yhteiseen kehittämistyöhön. Tämä sosiaalihuollon asiantuntemus ja kokemus yhteistyöstä niin kuntien, oppilaitosten kuin järjestöjen kanssa olisi nyt käytettävissä kun hyvinvointialueet uudistavat sosiaalipalveluitaan. Monista edellä mainituista epävarmuustekijöistä johtuen tarvittaisiin kuitenkin kokonaisnäkemystä siitä, mitä tämä edellyttäisi niin lainsäädännön kuin resurssien tasolla. Tähän lausuntoon on koottu ne keskeisimmät momentit valtion vuoden 2022 talousarviosta, joilla on merkitystä sosiaalihuollon kehittämisen, tutkimuksen ja opetuksen rakenteiden kannalta tulevaisuudessa.